

***Oun Tal*, en el seu temps. Llengua i vida quotidiana al Rosselló de la Belle Époque**

Albert Saisset, de pseudònim literari *Oun Tal*, va ser l'escriptor en català més popular del Rosselló des de final del segle XIX fins al final del segle XX, quan a poc a poc s'hi va oblidar la seva figura. Nat el 1842, aquest fill de la burgesia perpinyanenca va estudiar al liceu de Montpeller, abans d'anar-se'n a París, primer amb objectiu de fer una carrera militar cursant estudis a l'escola militar de Saint Cyr i després sent alumne de l'École Supérieure de Commerce del 1861 al 1863. L'any següent torna al Rosselló, on es casa i fa feina de banquer. Esdevé director de la Banca Garreta, cosa que no li surt gaire bé i acaba arruïnat quan mor, el 1894.

En aquesta data ja són famoses les seves *Catalanades*. Saisset escriu, per entreteniment, almenys des dels anys 1880; primer en francès, i els seus versos són premiats per la Société Agricole Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales el 1884, i després en català. Publica el seu primer *Punyat de catalanades* el 1887, als quals en seguiran tretze altres abans que mori, i set que seran publicats de manera pòstuma.¹

Les *Catalanades* són narracions, poemes o sainets curts, escrits en versos, que tenen per objecte el Rosselló i la vida de la seva gent. És precisament el seu caràcter pintoresc el que causarà l'èxit d'aquesta «literatura d'identificació», tal com la va qualificar Joan Daniel Bezsonoff amb bons criteris.² El poble del Rosselló es

1. Sobre tot això, vegeu el prefaci de Jaume Queralt i la introducció de Joan-Daniel Bezsonoff a Albert SAISSET (1994), *Catalanades d'Un Tal: Obra completa*, Barcelona, Llibres de l'Índex. Totes les mencions de les *Catalanades* en aquest text fan referència a aquesta edició, magnífic esforç de traducció seminormativa dels escrits de Saisset.

2. Introducció de Joan Daniel Bezsonoff, a Albert SAISSET (1994), *Catalanades d'Un Tal: Obra completa*.

plaurà a retrobar-se llegint aquestes històries a la vegada còmiques i molt properes al seu viscut quotidià, escrites en una llengua que encara li era pròpia abans de la segona meitat del segle xx. És aquesta llengua que va enfocar el debat entorn de l'obra d'*Oun Tal* des del principi del segle xx, ja que Saisset va optar per escriure el català del Rosselló transcrivint-ne els fonemes en la grafia francesa. Així va ser denunciada la seva llengua com una mostra de la degradació del català al Rosselló, o bé admirada com un tresor d'expressions genuïnes i saboroses. I la seva obra a vegades va ser defensada com una il·lustració del català local o bé criticada com un mal favor que se li va fer, en deixar entendre als rossellonesos que no tenia cap ortografia pròpia.³

El petit text que aquí segueix es vol feineta d'historiador, que intenta recol·locar l'obra de Saisset en el seu context social, tot mostrant quins recursos procura per a pensar un moment de la història cultural i lingüística rossellonesa.

FOTOGRAFIES DEL ROSSELLÓ DE FINAL DE SEGLE

Literatura d'identificació, les *Catalanades* han degut el seu èxit a la capacitat de Saisset de restituir l'ambient propi de Perpinyà i del Rosselló al final del segle xix. El que vol Albert Saisset és divertir el seu lector, evocant unes escenes conegudes d'ell, i per això se'n pot servir per a entendre millor com era la societat perpinyanenca d'aquest temps.

La primera cosa que nota el lector actual, i que dóna molt sabor als textos de Saisset, és el fet que Perpinyà encara és, a la segona meitat del segle xix, una ciutat rural, que viu en relació estreta amb els seus afores campestres. Es veu bé, en llegir *Oun Tal*, que està envoltada per uns marges de camps que serveixen de lloc de sortida, de passejada o d'esbarjo per a les poblacions vilatanes. En són exemple els prats de la Font del Gat, on els perpinyanencs vénen a descansar, prendre el bon aire, fer l'esmorzar, tot aprofitant les llaminadures d'en Serrano a la Sant Joan,⁴ així com les ribes de la Tet, on pesquen o passegen els gossos, o els camps i les vinyes on cacen.⁵ Quant als pagesos dels voltants, ells també freqüenten la ciutat, per exemple, durant la fira de Sant Martí. S'hi reconeixen pel seu vestit tradicional, i pel fet que miren embadalits els aparadors de les botigues, on es ven la moda de París.⁶

D'aquesta proximitat de la ciutat i del camp —que s'han anat allunyant al llarg del segle xx—, i del model de les faules de La Fontaine, en les quals s'inspira Sais-

3. Entre altres referències, Nicolas BERJOAN (2011), *L'identité du Roussillon: Penser un pays catalan à l'âge des nations (1780-2000)*, Perpinyà, Trabucaire.

4. A. SAISSET (1888), «La font del gat», a *Històries i comèdia*, op. cit., p. 57-59.

5. A. SAISSET (1887), «Un peix d'abril», a *Un punyat de catalanades*, op. cit., p. 36-38.

6. A. SAISSET (1892), «La fira de Sant Martí», a *Provem de riure*, op. cit., p. 83-99.

set moltes vegades, ve que els animals siguin uns protagonistes importants de les *Catalanades*. Porcs que es guanyen a la rifa, ocells que es recullen al carrer, burros que s'escanyen al treball, són els companys habituals dels homes, que els hi poden tenir afecte, però que no se'ls miren sempre amb gaire sentimentalisme.⁷ Testimoni d'una relació amb la natura més directa i d'una sensibilitat més propera del camp que no pas la d'avui dia.

En fi, és molt rica l'obra de Saisset pel que fa a l'evocació dels lleures i ocis dels rossellonesos del temps. Les seves gresques segueixen un calendari encara molt calcat sobre els temps d'una societat tradicional, pagesa i religiosa. Les grans festes col·lectives són les de Sant Martí, de Sant Joan, el carnaval o encara la festa dels Reis, on els joves van a menjar el tortell i a dansar a les tavernes que s'escampen al llarg de la carretera del Vernet.⁸ Com també són d'una importància major les festes familiars multitudinàries dels casaments, que donen lloc a uns àpats inacabables.⁹

LA LLENGUA I LITERATURA DE SAISSET

El fet que Saisset hagi escrit en català per divertir el seu poble del Rosselló, i que d'aquesta manera s'hagi convertit en un escriptor popular, demostra la vitalitat d'un idioma que encara hi era llengua del carrer en aquest moment. Llengua del carrer, però no pas de l'escrit. Hi ha dues coses que han empès *Oun Tal* a escriure en grafia francesa. En primer lloc, era l'única que ell coneixia bé, perquè era l'única que havia après. En segon lloc, era l'única que sabien llegir els seus compatriotes rossellonesos, que entren en l'alfabetització de massa als anys del final del segle XIX, amb l'extensió de l'escolarització, i que s'alfabetitzen en francès. Dit d'una altra manera, el succés de les *Catalanades* és degut a la progressió d'un públic lector que les pot entendre perquè encara parla català, però que només les pot llegir escrites en una grafia francesa.

Aquesta situació lingüística, on el català és llengua parlada però no té accés al món de l'escrit, resulta inestable. I ho sap Saisset, que també recull, com el seu amic Pere Vidal ho fa per als goigs i les tradicions populars, els «tresors» de la llengua catalana, intuïnt que acabarà desapareixent en benefici de la llengua de l'Estat. En aquest sentit, les *Catalanades* corresponen a un moment de la història cultural rossellonesa, en què les amenaces que pesen sobre el futur del català es precisen, i provoquen certa reacció conservadora. És precisament de la construcció d'una literatura catalana de renom, escrita en una llengua pura, que els anomenats «re-

7. A. SAISSET (1888), *Bèsties i gent*, op. cit., p. 71-72, per exemple.

8. En aquest últim cas, A. SAISSET, «Avarici», a *Provem de riure*, op. cit., p. 99-103.

9. A. SAISSET, «Un casament tremblant», a *Un punyat de catalanades*, op. cit., p. 38-42.

naixentistes» rossellonesos esperen la salvació del català. I sobretot de la publicació d'un *chef d'œuvre* semblant a *L'Atlàntida* de Verdaguer, que deuria convèncer els rossellonesos que el català no és pas un *patois*, tal com ho suggereix l'escola republicana francesa, sinó una llengua capaç de totes les proeses, i que mereix ser conservada.¹⁰

Saisset no té l'ambició d'ésser aquest Verdaguer rossellonès. Escriu una «literatura popular», tant en la seva grafia com en els seus patrons, que s'inspiren molt en la cultura escolar francesa, utilitzant el model de les faules i de les recitacions de poemes, com també en una cultura tradicional de cançons i de sainets, perquè els seus textos puguin més fàcilment ser apresos i transmesos oralment. En aquest sentit, les *Catalanades* de Saisset fan també pensar el que podia ser la percepció de la llengua catalana pels seus locutors rossellonesos al final del segle XIX. Patien els rossellonesos d'aquest temps d'una mentalitat diglòssica i menyspreaven la llengua catalana? Sembla que no. Ni Saisset ni els seus lectors recelen d'una llengua que és seva. Al contrari, l'aprecien pel seu gust autèntic. Però viuen en una situació sociolingüística que en margina l'ús escrit, i per força l'arracona en el món de l'oralitat i de les relacions quotidianes, fent que sigui el francès la llengua de l'escrit, de la nova cultura de massa, i, doncs, de la modernitat. Saisset, com la majoria dels seus contemporanis, es conformen amb aquesta situació, patint probablement pel destí de la seva llengua i de la seva comunitat, però sense plantejar-se que les forces que les fan perillar poden ser contestades.

NICOLAS BERJOAN

Professor d'història contemporània de la Universitat de Perpinyà

10. N. BERJOAN (2011), *L'identité du Roussillon: Penser un pays catalan à l'âge des nations (1780-2000)*.